

N:o 38.

Af herr **Ljungberg**, om anskaffande af lämpliga lokaler för Riksdagen och riksbanken.

Det lär väl icke kunna bestridas, att representationens pligt är att, under alla förhållanden, iakttaga största möjliga sparsamhet, och att denna pligt är synnerligen bjudande i denna tid, då vår hufvudnärning lider af det största betryck och våra statsfinanser påkalla mycket betungande *nya* skatter. Men kan det med sanning sägas att vi uppfylla denna pligt, om vi vidhålla det under bättre ekonomiska förhållanden och redan då af allmänna opinionen såsom ett lättsinnigt och slösaktigt företag betecknade beslutet att på Helgeandsholmen med en kostnad, som af sakkunnige uppskattas till 10 à 15 millioner kronor, uppföra två kolossala hus, som dessutom skulle genom sin närhet till slottet förstöra intrycket af den enda byggnad i riket, hvaröfver nationen hittills kunnat vara stolt?

Att ett så fattigt land som Sverige skall för sina riksdagsmän uppföra ett så storartadt och dyrt palats som det tillämnade riksdagshuset, skulle under alla förhållanden vara origtigt, ja, straffvärdt, men att det sker nu, efter fixeringen af riksdagsmännens antal till en så ringa siffra, att det för all framtid kommer att blott med 4 personer öfverstiga det af 1888, då beslutet fattades, är rent af *oförsvarligt*. Men detta företag är förkastligt icke blott därför att det är onödigt, emedan ändamålet kan vinnas på ett vida mindre kostsamt sätt, utan äfven emedan det skulle breda ett sken af tanklöst oförstånd öfver hela vår nation, om utländingen finge se oss uppresas 93 fot höga murar invid det härliga slottet, som hvarje annan nation skulle vara ytterst angelägen att

lemna fritt. Då emellertid denna skandal ännu kan undvikas och en förändring i det olyckliga beslutet blott vore en återgång till Riksdagens fyra gånger förut fattade beslut, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte, på sätt jag vidare skall här nedan tillåta mig angifva, besluta, att något riksdagshus icke må å Helgeandsholmen uppföras.

Detta yrkande beder jag få särskildt motivera ur dels *finansiell* och dels *arkitektonisk och estetisk* synpunkt.

Den finansiella synpunkten.

Sedan en enskild motionär, en handlande från landsorten, fattat den olyckliga idén att, med tillhjälp af det då mäktiga intresset för erhållande af nytt hofstall, kullkasta Riksdagens år 1887 fattade beslut, beslöt 1888 års Riksdag, att både riksdagshus och riksbank skulle uppföras å Helgeandsholmen (hvilken förut blifvit såsom byggnadsplats utdömd) men med vilkor, att »totalkostnaden ej må öfverstiga i rund summa *fem millioner* kronor», nemligen »hvad af byggnadsfonden återstår, sedan de till hofstallet m. m. upptagna kostnader derifrån afdragits».

Det måste då förvåna, att vederbörande redan *innan* ens grunden till byggnaderna blifvit lagd tilltrött sig att med vid pass 1 ½ million kronor i sina beräkningar öfverskrida nämnda summa; ty det senast af fullmäktige fastställda kostnadsförslaget uppgår till 6,440,438 kronor 86 öre. Detta är en föga lofvande början, då man vet, att *nationalmuseumbyggnaden*, som ej skulle få kosta mer än 500,000 eller *högst* 550,000 riksdaler b:co, sedermera kräjde en summa af 2 ½ millioner eller tre gånger nämnda belopp; att universitetet i Upsala, som ej skulle kosta mer än 740,000 kronor, uppgick till 1,840,000 kronors kostnad; samt att husarkasernen i Helsingborg, för hvilken kostnadsförslaget stannade vid 358,000 kronor, kostade färdig 667,000 kronor. Också har en af våra mest erfarne byggmästare här i staden beräknat, att de båda byggnaderna å Helgeandsholmen icke kunna utföras under 100 kronor pr kvadratmeter, d. v. s. blott till ett pris af 15,200,000 kronor!

Detta under förutsättning, att man skall lägga nära hälften af banken i Norrström och gifva båda byggnaderna den oerhörda höjd och storlek som beräknats.

Men nu förslår den tillgängliga byggnadsfonden icke ens till den obehörigen af fullmäktige fastställda kostnaden af 6,440,438 kronor; ty om man från den af byggnadskomitén (inberäknadt årsanslaget för 1895, hvilket skall blifva det sista) beräknade tillgången af 6,443,000 kronor afdrager de obehörigen medräknade räntorna (ty då statsanslag gifvas, är icke meningen, att de skola utbetalas i förskott och gifva ränta), återstå endast 5,743,000 kronor, således nära 700,000 kr. mindre än den fastställda kostnadsberäkningen.

Hvarifrån skall nu återstoden af de flera millioner, som otvifvelaktigt vidare erfordras, tagas?

Antag, att blott dubbla beloppet af de nu senast beräknade 6,440,000 kronor erfordras; så är det dock mer än 12 millioner kronor, som vi skola nedlägga i sumphålen på Helgeandsholmen och vattnen der omkring, och detta på en tid, då vi icke kunna bestrida våra vanliga statsutgifter utan att till de gamla skatterna lägga en tilläggsbevillning af 5 millioner samt nya skatter, sådana som en stämpelskatt af 2,600,000 kronor, en påtänkt maltskatt af 2,500,000 och arfsskatt af 1 million jemte en höjd bränvinsskatt af 3 millioner m. m., hvarjemte vi nu äfven börjat betala norska statsutgifter.

Kan det sägas öfverensstämmande med sundt förstånd, att en så hårdt betungad nation går att kasta 12 à 15 millioner kronor i sjön för ett byggnadsföretag, som både är *obehöfligt* i det omfång man nu vill företaga det och till skada och skam för landet.

Huru föga man kan förlita sig på det senaste kostnadsförslaget, inses lätt, då man ihågkommer, dels att riksdagshuskomitén ännu 1891, i ett svar till sammansatta stats- och bankoutskottet, tre år efter riksdagsbeslutet, uppgaf, att den 1888 anvisade byggnadsfonden icke behöfde öfverskridas, dels ock det slösande öfverdåd, hvartill samma komité hittills gjort sig skyldig. Såsom exempel på det senare kan nämnas, att en enda arkitekt under 3:ne år undfått arfvoden af sammanräknadt 17,000 kronor, ehuru det sedermera icke blef hans, utan en annan arkitekts arbeten, som nu begagnas, att *derjemte* komiténs biträdande arkitekt och ritbiträden erhållit under dessa tre år (1891, 1892 och 1893) 22,922 kronor, samt att under samma tre år, och innan ännu ett spadtåg lär ha varit taget på holmen, komiténs årskostnader uppgått: 1891 till 69,273 kronor 23 öre, 1892 till 72,267 kronor 90 öre och 1893 till 42,820 kronor 5 öre, allt enligt komiténs egna till riksdagskontoret afgifna berättelser.

Jag kommer nu till byggnadsföretagets bedömande ur

Arkitektonisk och estetisk synpunkt.

För hvarje med skönhetssinne begåfvad människa skall det utan tvifvel anses vara för en stad synnerligen lyckligt, om en stor och strid ström genomskär densamma, i synnerhet om densamma innesluter en ö eller holme, som med sina planteringar kan gifva ett behagligt afbrott åt stadens husmassor. Sådana öar finnas i Moldaufloden vid Prag, i Rhonefloden vid Genève och, om jag rätt minnes, äfven i Donau vid Pest, men ingenstades är läget jemförligt med Helgeandsholmens vid Mälarens utlopp; och om man här, likasom man på ön i Rhonefloden har en staty af Rousseau, anbragte på Helgeandsholmen bland blommor och grönt en eller par statyer öfver någon eller några af våra stora män, jemte en i tempelform byggd konsertlokal eller ett galleri för konstalster, skulle hela världen skatta oss lyckliga att midt i vår hufvudstad ega en sådan perla invid det imponerande slottet.

Hvad är det man deremot nu vill göra af denna holme? Jo, en stenmassa, som endast på främsta delen lemnar litet utrymme för några buskar och en vattenkonst, men för öfrigt är så hög och stor, att den med 25 fot öfverstiger de högsta enskilda hus i staden (dessa få icke öfverstiga 68 fot, men riksdagshusets tak skall uppstiga till 93 fot öfver marken) och till en betydlig del måste söka sig plats i Norrström.

Då man först hörde talas om den egendomliga planen att på holmen förlägga riksdagshuset, för hvilket plats lätteligen kunnat finnas på mångfaldiga andra ställen i staden, tog man för gifvet, att detta hus skulle blifva lågt och lemna godt rum för planteringar och grönt. Planen blef i stället, att det skulle blifva så stort och högt som möjligt; och man lät icke ens afskräcka sig af holmens ringa vidd. Hvad som icke kunde rymmas på land, kunde ju läggas i strömmen. Detta skall nu blifva riksbankens lott, af hvilken bank 46 procent sägas komma att ligga i vatten, ehuru ett hufvudskäl till bankens förflyttning från sin nuvarande lokal uppgafs vara fuktigheten i bankens hvalf!

Det besynnerligaste i hela detta företag är den likgiltighet, man röjer för dess inverkan på slottet och den ifver man visar för att bygga högt. Om slottet icke vore så högt och hade så högt läge, skulle man bestämdt sträfvat att komma *öfver* detsamma. Nu är detta icke möjligt, utom med tornet, der det ju lyckats; men nog gör man ett försök.

Slottet har på lägsta sidan 98 och på den högsta (mot Norrbro) 126 fots höjd. — Nya riksdagshuset skall blifva 78—93 fot och tornet

207 fot högt. De förra måtten öfverstiga dem å nya riksdagshuset i Berlin, hvars höjd till taklisten är 68 och till ryggåsen 92 fot.

Vinterpalatset i Petersburg har blott 70 fots höjd.

Tornet blir 7 fot högre än Storkyrkans torn, 3 fot högre än tornen i Notre Dame i Paris och 87 fot högre än tornet på Förenta staternas parlamentshus, som är 120 fot högt.

Då det nya representanthuset i Wien är blott 2 våningar högt, skall detta blifva *tre*, utom jordvåningen.

Hvad som i viss mån, utom begäret att täfla med slottet, föranledt de stora höjdmåtten, är den öfverdrifna höjd man gifvit plenisalarne. De nuvarande hafva 27,5 fots höjd, men de nya skola blifva 46,5 fot höga, således 19 fot mera. Underhusets sal i London är något lägre, men dess bredd är alldeles lika med vår Andra Kammars sal, 45 fot. Ledamöternas i denna kammare antal är dock endast 240 emot underhusets 672.

Man hade föreställt sig, att, då en komité disponerar öfver så stora penningmedel och för hela sitt byggnadsföretag riskerar en så förkrossande dom af en stor allmänhet, den åtminstone skulle ha förskaffat sig utmärkt vackra ritningar till de stora byggnaderna. Men detta är ingalunda fallet. Utan att vara ful, är dock façaden på riksdagshuset icke så vacker som af en sådan kunde fordras — dess öfra del företer bland annat en tröttande enformighet; och den del man å de oss delgifna ritningarne ser af riksbanken, synes ha bort förete ett arkitektoniskt mera anslående yttre, då den så tydligt synes från Vasabron och då den undanskymmer en stor del af det vackra slottet. Ett fel i dessa ritningar är äfven, att man icke får se de båda byggnadernas utseende åt Drottninggatans förlängning, icke heller riksdagshusets och bankens utseende åt Mynttorget. När man bygger på en ö, får man ihågkomma, att alla sidor bilda façader, och ingen af dem får vara styfbarn i utseende.

Äfven de ritningar, som meddelats Riksdagen öfver de af ett särskildt konsortium uppgjorda förslagen till riksbyggnader, äro för skönhetssinnets fordringar icke fullt tillfredsställande, men de äro icke heller definitiva, utan kunna ändras. Det å dem nedlagda arbetet har i allt fall gjort den stora nytta, att man deraf fått se, dels att en om- och tillbyggnad å gamla riksdagshuset kan ske för en summa af 786,000 kronor, dels ock att en vida tjenligare plats än å Helgeandsholmen finnes för ett riksdagshus, som å Riddarholmen kan uppföras för 3,814,000 kronor. Härvid är dessutom att märka, det dessa förslag grunda sig på *effektiva anbud* från allehanda verkstäder, då deremot

riksbyggnadskomiténs förslag äro helt lösliga, saknande all verklig, synlig grundval och ansvarighet.

Det är alldeles nödvändigt, om det af 1888 års Riksdag antagna och på den mest lösliga fot grundade förslaget skall utföras, att innan dess företaget antingen utbjudes på entreprenad eller ock likartade anbud med dem, som konsortiet anskaffat och meddelat, infordras.

Men då hela planläggningen att på ett otillräckligt utrymme förlägga så viktiga och stora byggnader, som derjemte skola skada slot- tets utseende, är felaktig;

då man redan visat sig komma att betydligt öfverskrida den af Riksdagen fastställda byggnadssumman;

då man äfven deri afvikit från 1888 års beslut, att man framskjutit riksdagshuset 20 fot mera åt öster, hvarigenom den fria platsen blir ännu mindre än förut antagits, samt derjemte ökat byggnadens höjd mera, än på den tiden af dåvarande arkitekt beräknats, hvartill kommer den viktiga omständighet, dels att statens tillgångar nu ännu mindre än förut tillåta det slöseri, som det gamla beslutet innefattar, dels ock att den inskränkning i riksdagsmännens antal, som fixeringsbeslutet sedermera medfört, kommer att göra ett så kolossalt riksdagshus som det tillämnade alldeles obehöfligt, får jag vördsamt hemställa,

att, med frånträdande af sina senaste beslut an- gående riksbyggnadernas uppförande, Riksdagen må besluta att

antingen verkställa en om- eller tillbyggnad af nuvarande riksdagshuset, i ungefärlig öfverensstäm- melse med förstnämnda konsortiets förslag, dock efter pröfning af nya, infordrade ritningar,

eller ock, derest icke tjenligare plats (t. ex. i hörnet af Strandvägen och Nybrohamnen) kunde er- hållas, låta å kammarrättens med vidliggande tomter, i ungefärlig öfverensstämmelse med konsortiets för- slag, och på grund af nya eller öfversedda ritningar uppföra nytt riksdagshus,

samt att, i hvilketdera fallet som helst, hus för riksbanken må uppföras antingen å det nuvarande kanslihusets tomt, då denna nu skall frigöras från sina åbyggnader och hvarom Riksdagen redan 1875 gjorde hemställan, eller ock å Helgeandsholmen, i båda fallen efter ritningar, som mera än de hittills-

varande motsvara lägets och skönhetssinnets fordringar; och hemställer jag äfven, att alla byggnadsarbeten på Helgeandsholmen må genast inställas, till dess dessa frågor blifvit af Riksdagen afgjorda, samt att omsorgen för riksbyggnadernas uppförande vare sig på ena eller andra sättet lemnas åt en komité af 5 sakkunnige och estetiskt bildade män, men icke åt personer, valde i helt andra ändamål och med uppdrag af helt annan art.

Då stora förberedande arbeten redan äro för uppförandet af nya riksbyggnader verkställda, synas nu återstående och af mig ifrågasatta åtgärder för den nya planens utförande kunna och böra redan under innevarande riksdag vidtagas.

Stockholm den 27 januari 1895.

C. E. Ljungberg.